

Responsiones ad Tiberium diaconum sociosque suos

576 Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι ὁ Υἱὸς κατὰ μὲν τὴν ἀξίαν τῆς θεότητος συνῆν τῷ Πατρὶ, καὶ ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος καὶ ἦν ἐπὶ γῆς, καθ' ὑπόστασιν δὲ, οὐκ ἔτι.

577 ΕΠΙΛΥΣΙΣ. Μανθάνω τινὰς εἰκῆ καὶ ἀπερισκέπτως καὶ ἐπὶ τοῖς οὕτω μεγάλοις καὶ ἀναγκαίοις πράγμασιν φλυαρεῖν εἰωθότας, φάναι τι τοιοῦτον, ὡς ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς κατὰ μὲν τὴν τῆς θεότητος καὶ οὐσίας ἀξίαν συνῆν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ἠνίκα ἐπὶ τῆς γῆς ἐχρημάτιζε καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφετο, ὡς ὁμοούσιος ὢν αὐτῷ· κατὰ δὲ τὸν τῆς ὑποστάσεως λόγον οὐκ ἔτι. κεκένωτο γὰρ πᾶσα, ὡς αὐτοὶ φασιν, ἡ υἰοτική ὑπόστασις ἐκ τε τῶν οὐρανῶν καὶ αὐτῶν τῶν πατρικῶν κόλπων. οὐ γὰρ συναπτεόν ὑπόστασιν ὑποστάσει, οὔτε τὰς ἐν μιᾷ οὐσίᾳ ὑπαρχούσας. ἐγὼ δὲ τὸ προπετὲς τῆς ἀμαθίας τῶν ταῦτα πεφρονηκότων θαυμάσας, δεῖν ὤηθην ἀναγκαίως ἐκεῖνο εἰπεῖν, ὅτι πεπόσεται παρ' αὐτοῖς ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, καὶ καταληπτὴν αὐτὴν εἶναί φασιν καὶ πεπερατωμένην, καὶ οὐκ ἔτι μὲν ἀπεριόριστον οὐδὲ ἀκατάληπτον, ἄλλ' ἤδη καὶ τόποις χωρητὴν καὶ διαστήμασι περιληπτὴν, ἀρμόζει δὲ ταῦτα τοῖς τῶν σωμάτων λόγοις. οὐκοῦν καὶ σῶμα, πάντως δέ που καὶ ἐν εἴδει, καὶ οὐ δίχα σώματος· ἔπεται γὰρ τὰ τοιάδε τοῖς σώμασιν. εἶτα πῶς ὁ Σωτὴρ "Πνεῦμά φησιν ὁ Θεός;" πνεῦμα γὰρ εἶναί φησιν αὐτὸν ἴν' ἔξω σωματικῆς φαντασίας ἀγάγη τὴν ὑπερφυᾶ καὶ ἀπόρρητον φύσιν. ἄρ' οὐκ ἂν τις εἴποι δικαίως τοῖς τὰ τοιάδε τεθρυληκόσιν, ἢ καὶ τολμῶσι φρονεῖν "Ἐδικαιώθη 578 "Σόδομα ἐκ σοῦ;" εὐσεβέστερον γὰρ οἱ παρ' Ἑλλησι δοξάζουσι σοφοὶ τὸ θεῖον ἀσώματον καὶ ἀνειδέον, ἄποσόν τε καὶ ἀμερὲς, καὶ ἀσχημάτιστον εἶναι διαβεβαιούμενοι, καὶ πανταχῆ μὲν ὑπάρχειν, ἀπολιμπάνεσθαι δὲ οὐδενός. πῶς δὲ κάκεῖνο διέλαθεν αὐτούς; εἰ γὰρ ὁμοούσιος ὢν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, κεκένωκε τῆς αὐτοῦ παρουσίας τὸν οὐρανόν, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ συναναστρέφετο τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ἄραρεν ὅτι κενὴ καὶ ἡ γῆ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως ἦν, ὅτι μὴ αὐτὸς γέγονεν ἄνθρωπος, μήτε μὴν ἀνθρώποις συναναστρέφετο, ἀλλ' ἵνα τι κατὰ τὴν αὐτῶν ἀσυνεσίαν εἴπω, μεμένηκεν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. πῶς οὖν ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ, ὅτι "Ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ μένων ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτός;" πῶς δὲ διὰ τοῦ προφήτου φησὶ "Μὴ οὐχὶ τὸν οὐρανόν καὶ τὴν γῆν "ἐγὼ πληρῶ, λέγει Κύριος;" καὶ πάλιν "Θεὸς ἐγγίζων "ἐγὼ εἰμὶ, λέγει Κύριος, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρρωθεν;" πάντα γὰρ ἐγγὺς ἔχει, τὰ πάντα πληρῶν ὁμοῦ τῷ Πατρὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν γεγεννημένος Χριστός. καὶ γοῦν ὁ προφήτης Δαυεὶδ "Ποῦ πορευθῶ, φησὶν, ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου, "καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω;" οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐρανοὺς ἢ γῆν εὐρεῖν δύνασθαι ποτε κενοὺς τῆς ἀρρήτου θεότητος. πληροὶ γὰρ ὡς ἔφην τὰ πάντα ἡ θεία τε καὶ ὁμοούσιος Τριάς. μεμνήμεθα δὲ ὅτι καὶ ὁ τῶν ὅλων Σωτὴρ καὶ Κύριος τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις ἔφασκε "Συμ"φέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω, ἐὰν γὰρ μὴ ἀπέλθω, ὁ παρά"κλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς." ἐπειδὴ δὲ πεπόρευται, 579 τὴν ἰδίαν ὑπόσχεσιν ἀποπληρῶν, ἔπεμψεν ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ τὸν παράκλητον, τουτέστι, τὸ Πνεῦμα. ἔστι δὲ ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ Υἱῷ. ἄρ' οὖν ὅτε καταπεφοίτηκεν εἰς γῆν ὁ παράκλητος, ἵνα ἡμᾶς ἀγιάσῃ τὸ Πνεῦμα, οὐκ ἦν ἐν τοῖς οὐρανοῖς; Ἄλλ' ἐκεῖνο φάναι πρέποι ἂν, ὅτι ἀγιάσαν ἡμᾶς ἀνέβη πάλιν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ οὐκ ἔστι μεθ' ἡμῶν, καίτοι γέγραπται "'Ὅτι πνεῦμα κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην." ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔφη Χριστὸς μέλλων ἀναβαίνειν πρὸς τὸν Πατέρα "'Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς

ἡμέρας καὶ "ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος." εἰ δὲ μεθ' ἡμῶν ἐστί, κενοὶ που πάντως καὶ νῦν εἰσὶ τῆς, ὡς αὐτοὶ φασιν, υἰοτικῆς ὑποστάσεως οἱ οὐρανοὶ, καὶ τὸν τοῦ Πατρὸς κόλπον ἀφείς τοῖς ἐπὶ γῆς ἡδίων μᾶλλον συνδιαιτᾶται. ταῦτα γὰρ ἐκεῖνοι ψυχρολογοῦσιν, ὡς ἔφην. εἶτα τίς τῆς ἐκείνων ἀβελτερίας ἀνέξεται; ἢ τίς τῶν νουνεχεστέρων οὐκ ἂν αὐτοῖς ἀμφιλαφές ἐπιστάξῃ δάκρυον, οἷ γε τὰς ἱεράς καὶ θείας ἠγνοηκότες γραφὰς τὸ εἰς νοῦν ἦκον ἀβασανίστως ἐρεῦγονται, καὶ τῶν ὀρθῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων ἐκπίπτουσι; τί τῷ Φιλίππῳ περὶ τοῦ Πατρὸς λέγοντι προσπεφώνηκεν ὁ Υἱός; "Οὐ "πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστίν;" οὐκοῦν ἀμήχανον εἶναί ποτε δίχα τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον· ἀλλ' ἔνθαπερ ὁ Πατὴρ εἶναι νοοῖτο· ἐστὶ δὲ πανταχοῦ· ἐκεῖ που πάντως καὶ ὁ Υἱός, καὶ ἔνθαπερ ἂν ὁ Υἱός, ἐκεῖ καὶ ὁ Πατὴρ. εἰ γὰρ ἐστὶν ἀπαύγασμα τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, καὶ Λόγος 580 αὐτοῦ καὶ σοφία καὶ δύναμις, πῶς ἐνδέχεται δίχα λόγου καὶ σοφίας καὶ δυνάμεως νοεῖσθαι ποτε τὸν Πατέρα; πῶς δὲ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγος αὐτοῦ καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ νοοῖτ' ἂν ποτε δίχα τοῦ Πατρὸς; ἢ πῶς οὐκ ἐνυπάρξει ποτὲ αὐτῷ ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ; πῶς δὲ καὶ ὁ χαρακτήρ δίχα τοῦ Πατρὸς οὐ ἐστὶ χαρακτήρ; Ἀλλὰ φασιν ὅτι οὐ συναπτέον ὑπόστασιν ὑποστάσει, οὔτε τὰς ἐν μιᾷ οὐσίᾳ ὑπαρχούσας, καὶ τάχα που τὰ καθ' ἡμᾶς παρακομίζουσιν εἰς ἀπόδειξιν τῶν αὐτοῖς πεφλυαρημένων. Εἶτα πῶς οὐκ ἔδει νοεῖν αὐτοὺς, ὅτι τὰ τῆς θείας φύσεως ἴδια καὶ ἐξαίρετα οὐ διὰ τῶν καθ' ἡμᾶς κανονίζεται μᾶλλον, ἀλλ' ἐν ἰδίῳ εἰσὶ λόγοις, καὶ πίστει λαμβάνεται, περιεργότερων δὲ λογισμῶν οὐκ ἀνέχεται; μία γὰρ φύσις ἐστὶ τῆς ἀρρήτου θεότητος ἐν ὑποστάσει τρισὶ τε καὶ ἰδικαῖς, ἔξω δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐστὶ λόγων, καὶ τοῖς τῶν κτισμάτων ἔθεσιν οὐκ ἀκολουθεῖ. καὶ τοῦτο ἐκ πολλῶν ἐστὶν ἰδεῖν. ἡμεῖς μὲν γὰρ πατέρες ἐσμὲν τῶν ἰδίων τέκνων κατὰ ἀπόρροϊαν καὶ μερισμόν. ἀναχωρεῖ γὰρ τὸ γεννώμενον εἰς ἰδικὴν ἑτερότητα τὴν εἰς ἅπαν καὶ ὀλοσχερῶς, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς γεννηθῆναι φαμεν τὸν Υἱόν· ἐξέλαμψε μὲν γὰρ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, καὶ ἐξηυγάσθη φωτὸς δίκην, ἀλλ' οὐκ ἔξω γέγονεν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τέ ἐστὶ καὶ ἐν αὐτῷ· καὶ πρεσβύτεροι μὲν οἱ παρ' ἡμῖν πατέρες τῶν ἰδίων τέκνων· ἡκιστα δὲ τοῦτο ἀληθές ἐπὶ Θεοῦ. συνυφέστηκε γὰρ αἰεὶ τῷ Πατρὶ, καὶ συνἀναρχον ἔχει τὴν ὑπαρξιν τῷ ἰδίῳ γεννήτορι, 581 ἵνα καὶ αἰεὶ φαίνεται Πατὴρ. οὐ γὰρ ἦν ὅτε τοῦτο οὐκ ἦν. ἐστὶ τοίνυν ταῦτόν μὲν τῷ Πατρὶ τῆ φύσει τὸ θεῖόν τε καὶ ὑπερκόσμιον γέννημα, ἐν ἑτερότητι δὲ τῆ κατὰ υἰότητα μόνην. οὐ γὰρ ἐστὶ Πατὴρ, ὅτι μηδὲ ἐκεῖνος Υἱός. πάντα τοίνυν πληρούσης, ὡς ἔφην, τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας, ὅτι καὶ ὑπὲρ κτίσιν ἐστὶ καὶ νοῦν καὶ λόγον, μὴ βατταριζέτωσάν τινες, "τὰ ἀπὸ καρδίας αὐτῶν λαλοῦντες, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου," καθὰ γέγραπται, ἵνα μὴ παραλύοντες τὴν ἀλήθειαν ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς τὴν τοῖς τοῦτο δρᾶν εἰωθόσι πρέπουσαν ἐπαντλήσωσι δίκην.

Πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι γενόμενος ἄνθρωπος ὁ Μονογενὴς κενὸς ἀφῆκε τῆς ἑαυτοῦ θεότητος τοὺς οὐρανοὺς.

ΕΠΙΛΥΣΙΣ. Ἄπιστά τινες, ὡς ἔμαθον, καὶ γελοῖότητος τῆς ἐσχάτης ἐπίμεστα ῥημάτια περικομίζουσι, "τὰ ἀπὸ καρδίας αὐτῶν "λαλοῦντες, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου," κατὰ τὸ γεγραμμένον. ὅπου γὰρ τὸ τῆς ἀληθείας οὐ διαφαίνεται κάλλος, ἐκεῖ πάντως ὁ τοῦ ψεύδους πατὴρ ἐκχεῖ τῆς ἐνούσης αὐτῷ σκαιότητος τὸν ἀνδροκτόνον ἰόν. μανθάνω τοίνυν τινὰς ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀσυνεσίας διακεῖσθαι καὶ λέγειν, ὅτι γενόμενος ἄνθρωπος ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ μετὰ σαρκὸς συναναστραφείς τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, κενὸς ἀφῆκε τῆς ἑαυτοῦ θεότητος τοὺς οὐρανοὺς. τοῦτο δὲ ἐστὶν ἕτερον οὐδὲν 582

ἢ ἐκεῖνο φάναι, ὅτι ποσότητι μετρητός ἐστι, καὶ περιληπτὴν ἔχει τὴν φύσιν, καὶ ἐν τόπῳ μένει καθὰ καὶ τὰ σώματα, ἡγουν τὰ ἕτερα τῶν κτισμάτων. ἡγνόησαν δὲ ἴσως ὅτι τὸ θεῖον ἀσώματόν ἐστιν, ἀσχημάτιστον, ἀμερές, οὐ ποσότητι μετρητόν, οὐ τόπῳ περιγραφόμενον, ἀλλὰ πληροῦν μὲν τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν ὄν, ἀχώρητον ὄν κατ' ἰδίαν φύσιν. γέγραπται γὰρ ὅτι "Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματος σου, "καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; ἐὰν ἀναβῶ εἰς "τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ἄδην, παρεῖ· "ἐὰν ἀναλάβοιμι τὰς πτέρυγάς μου κατ' ὄρθρον καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης, καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χεὶρ "σου ὀδηγήσει με." ἔδει τοίνυν αὐτοὺς οὐκ ἐξ ἀμαθίας προπετεῖς ἐρεύγεσθαι φωνάς, ἀλλ' ἐννοεῖν οἷά τε καὶ ὄση καὶ ἐν τίσιν ὑπεροχαῖς ἢ θεία καὶ ὑπερμεγέθης καὶ ἀπόρρητός ἐστι τοῦ Θεοῦ φύσις. πότε γὰρ ὁ Θεὸς Λόγος ἀπέστη τοῦ εἶναι μετὰ τοῦ Πατρὸς ἢ τοῦ ἐν αὐτῷ μένειν; εἰ γὰρ ἐνδέχεται τοῦ φωτὸς ἐκπεσεῖν καὶ χωρισθῆναι τὸ ἀπαύγασμα τὸ ἀπ' αὐτοῦ, ἦν ἂν εἰκὸς ἐννοῆσαι ὅτι καὶ τὸν Υἱὸν ἐνδέχεται μὴ εἶναι μετὰ τοῦ Πατρὸς. πῶς δὲ οὐκ ἐνενόησαν ὅτι γενητὸς ὢν ὁ ἥλιος· κτίσμα γὰρ ἐστὶ δι' αὐτοῦ τοῦ Λόγου παρενεχθεὶς εἰς γένεσιν· διέρπει μὲν τὴν ἄνω καὶ αὐτῷ ταχθεῖσαν ὁδόν, καθίησι δὲ τοῖς ἀπανταχόσε φῶς, καὶ πάντα πληρῶν τῆς ἐξ αὐτοῦ προχεομένης αὐγῆς, ἔχει πάλιν αὐτὴν ἐν ἑαυτῷ; πότε τοίνυν οὐκ ἦν ἐν Πατρὶ τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης αὐτοῦ; πότε κεχώριστα τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ; καὶ εἰ τὰ πάντα πληροῦντος τοῦ 583 Πατρὸς, οὐκ ἔχει τοῦτο κατὰ φύσιν ἰδίαν ὁ Υἱὸς, τὸ πάντα φημὶ πληροῦν καὶ εἶναι πανταχοῦ καὶ οὐδενὸς ἀπολιμπάνεσθαι, ἑτεροφυῆς ἄρα παρ' αὐτόν ἐστιν. ἐκπίπτουσι τοίνυν εἰς τὴν τῶν Ἀρειανῶν πεπλανημένην δόξαν οἱ ταῦτα περὶ αὐτοῦ τολμῶντες λέγειν. εἰ μὲν γὰρ πεπιστεύκασιν ἀληθῶς ὅτι καὶ Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς κατὰ φύσιν πέφηνεν ὁ Υἱὸς, τί μὴ νέμουσιν αὐτῷ τὰ τῇ θεῖᾳ πρέποντα φύσει; εἰ δὲ ὄνομα μὲν αὐτῷ τὸ τοῦ Θεοῦ περιπλάττουσιν, ἀποστεροῦσι δὲ τῶν τῆς θεότητος ἀξιωματῶν, ἡγνόηκασιν ὅτι καταφέρουσιν ἐν κτίσμασι τὸν ποιητὴν, καὶ τῇ τῶν γεγονότων μοίρα τάττουσι τὸν τῶν ὄλων γενεσιουργὸν καὶ Κύριον· οὐκοῦν ἦν μὲν ἐπὶ γῆς ὀρώμενος κατὰ σάρκα ἄνθρωπος, πλήρεις δὲ ἦσαν καὶ οὕτω τῆς θεότητος αὐτοῦ οἱ οὐρανοί. πληροῖ γὰρ ὡς ἔφην τὰ πάντα Θεὸς ὢν ὁ Λόγος.

Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι ἡγνόησεν ὁ Υἱὸς τὴν ἐσχάτην ἡμέραν.

ΕΠΙΛΥΣΙΣ. Φασὶ γεμὴν καὶ ἐτέρους ἀκούσαντας λέγοντος τοῦ Χριστοῦ "Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἢ τῆς ὥρας ἐκείνης οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ "οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, οὐδὲ ὁ υἱὸς, εἰ μὴ ὁ πατὴρ" μόνος, ἀσυνετώτατα λέγειν, μὴ εἰδέναι κατὰ ἀλήθειαν τὸν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς πεφηνότα Λόγον, μήτε 584 τὴν ὥραν μήτε τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἵνα τοῖς ἀγγέλοις συντάττηται, καὶ κατὰ μηδένα τρόπον διαφέρειν δοκῆ τῶν δι' αὐτοῦ γεγονότων. εἶτα πῶς ἐν ἴσῃ τάξει τε καὶ φύσει ποίημα καὶ ποιητής; πῶς δὲ οὐκ ἄπορον τὸ μεσολαβοῦν; ὁ μὲν γὰρ ἐστὶ πάντων ἐπέκεινα, τὸ δὲ, ἐν τοῖς πᾶσιν. εἰ δὲ οἴονται κατὰ ἀλήθειαν ἡγνοηκέναι τι Χριστόν, καθ' ὃ νοεῖται Θεὸς, ἔξω φέρονται σκοποῦ, καὶ τρέχουσι κατὰ πετρῶν, καὶ τὸ κέρας ἐγείρουσι κατὰ τῆς δόξης αὐτοῦ. εὐρεθήσεται γὰρ, ἂν οὕτως ἔχη καθὰ φασιν αὐτοὶ, οὐδὲ ὁμοούσιος ἔτι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. εἰ γὰρ οἶδε μὲν ὁ Πατὴρ, ἀγνοεῖ δὲ ὁ Υἱὸς, πῶς ἴσος ἔσται αὐτῷ, ἡγουν ὁμοούσιος; δεῖ γὰρ πάντως ἐν μείοσιν εἶναι τοῦ εἰδότος τὸ μὴ εἰδός, καὶ τὸ ἔτι τούτων παραλογώτερον, βουλή καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱὸς ὠνόμασται. Παῦλος μὲν γὰρ ἔφη περὶ αὐτοῦ "Ὁς "ἐγενήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ," καὶ πάλιν "Ἐν ᾧ εἰσι "πάντες οἱ θησαυροὶ

τῆς σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοι·" ψάλλει δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Δαυεὶδ πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα καὶ Θεόν "Ἐν τῇ βουλῇ σου ὠδήγησάς με," βουλὴν αὐτοῦ λέγων τὸν ἐξ αὐτοῦ φύντα Υἱόν. εἶτα πῶς οὐ γελοῖον ἀγνοεῖν οἶεσθαί τι τῶν ἐν τῷ Πατρὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ καὶ τὴν βουλὴν αὐτοῦ; καὶ ὁ μόνος εἰδὼς τὸν Πατέρα, πῶς ἀγνοεῖ τὴν τῆς συντελείας ἡμέραν; ποῖον ἄρα τὸ προὔχον ἐν γνώσει, τὸ εἰδέναι τί ἔστιν ὁ Πατήρ, ἤγουν τὴν ἐσχάτην ἡμέραν; γέγραπται δὲ πάλιν ὅτι "τὸ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ "καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ." ὅτε τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ εἶδος τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, Πνεῦμά ἐστι καὶ 585 αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ, πῶς οὐκ οἶδε τὰ ἐν τῷ ἰδίῳ Πατρὶ; πολλῶν τοιγαροῦν εἰς ἀτοπίαν ἐννοιῶν συνωθουσῶν τὸν ἀμαθῆ καὶ κίβδηλον ἐκείνων λόγον, ἀναγκαῖον ἔλθειν ἐπὶ τὴν οἰκονομίαν, φάναι τε, ὅτι πεφόρηκε μὲν ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος μετὰ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ πάντα τὰ αὐτῆς, δίχα μόνης ἀμαρτίας. ἀνθρωπότητος δὲ μέτροις πρόποι ἂν εἰκότως καὶ τὸ ἀγνοεῖν τὰ ἐσόμενα· οὐκοῦν καθ' ὃ μὲν νοεῖται Θεός, οἶδε πάντα ὅσα καὶ ὁ Πατήρ· καθ' ὃ γεμὴν ἄνθρωπος ὁ αὐτός, οὐκ ἀποσειεται τὸ καὶ ἀγνοῆσαι δοκεῖν, διὰ τὸ τῇ ἀνθρωπότητι πρόπον. ὥσπερ δὲ αὐτὸς ὢν ἡ πάντων ζωὴ καὶ δύναμις τροφὴν ἐδέχετο σωματικὴν, οὐκ ἀτιμάζων τὸ τῆς κενώσεως μέτρον, ἀναγέγραπται δὲ καὶ ὑπνῶν καὶ κοπιάσας, οὕτω καὶ πάντα εἰδὼς τὴν τῇ ἀνθρωπότητι πρόπουσαν ἀγνοίαν οὐκ ἐρυθριᾷ προσνέμων ἑαυτῷ· γέγονε γὰρ αὐτοῦ πάντα τὰ τῆς ἀνθρωπότητος, δίχα μόνης ἀμαρτίας. ἐπειδὴ δὲ τὰ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἠθέλον οἱ μαθηταὶ μανθάνειν, σκῆπτεται χρησίμως τὸ μὴ εἰδέναι καθὸ ἄνθρωπος, καὶ φησι, μηδὲ αὐτοὺς εἰδέναι τοὺς κατὰ τὸν οὐρανὸν ὄντας ἀγίους ἀγγέλους, ἵνα μὴ λυπῶνται ὡς μὴ θαρρήθέντες τὸ μυστήριον.

Πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι ἰδικῶς ὁ Λόγος ἐνεργεῖ τὰς θεοσημίας, οὐδὲν πρὸς τοῦτο ἐχούσης τῆς ἀγίας αὐτοῦ σαρκός.

ΕΠΙΛΥΣΙΣ. Τοὺς δὲ λέγοντας, ὅτι οὐ χρή κοινοποιεῖν τὴν σάρκα 586 τῇ θεότητι τοῦ Μονογενοῦς, οὐδὲ τὴν θεότητα τῇ σαρκὶ ἐν ταῖς θαυματουργίαις· ἢ καὶ ὅτι τὸν Λάζαρον ἤγειρεν ἐκ τοῦ μνημείου φωνήσας ὁ Θεὸς Λόγος καὶ οὐχ ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅτι οὐχ ὁ Θεὸς ἐκοπίασεν ἐν τῇ ὁδοπορίᾳ, ἀλλ' ὁ ἀναληφθεὶς ἄνθρωπος, καὶ αὐτὸς ἐπέινασε καὶ ἐδίψησε καὶ ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανεν· ὀλοτρόπως τῆς ἀληθείας διημαρτηκέναι φαμέν, καὶ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας ἀγνοῆσαι τὸ μυστήριον. οὐ γὰρ εἶναι φαμεν υἱοὺς δύο, οὐδὲ δύο χριστοὺς, ἀλλ' ἓνα Χριστὸν καὶ Υἱὸν, τὸν ἐκ Θεοῦ μὲν Πατὴρ πρὸ παντὸς αἰῶνος καὶ χρόνου γεννηθέντα Θεὸν Μονογενῆ καὶ ἐνυπόστατον αὐτοῦ Λόγον, ἐν ἐσχάτοις δὲ τοῦ αἰῶνος καιροῖς τὸν αὐτὸν κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός. μὴ τοίνυν ἀποδιορίζετωσαν ὡς δίψυχοι, μηδὲ δύο ἡμῖν εἰσκομιζέτωσαν υἱοὺς, ἀλλ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖτωσαν, ὡς ἐνανθρωπήσαντα Θεοῦ Λόγον, καὶ αὐτοῦ πάντα καὶ φωνὰς καὶ ἐνεργείας. ἐπειδὴ γὰρ ἦν ὁ αὐτὸς Θεός τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος, λαλεῖ καὶ θεοπρεπῶς καὶ ἀνθρωπίνως· ἐνεργεῖ δὲ ὁμοίως καὶ τὰ ἀνθρώπινα καὶ τὰ θεοπρεπῆ. ὅταν τοίνυν ὁμολογῶσιν ἓνα Υἱὸν καὶ Χριστὸν καὶ Κύριον, πεπαύσονται διαιροῦντες ἀμαθῶς καὶ διστάντες εἰς δύο, ὡς ἓνα μὲν ἰδικῶς καὶ ἀνά μέρος υἱὸν νοεῖσθαι τὸν ἐκ Θεοῦ Πατὴρ Λόγον, ἕτερον δὲ πάλιν ἰδικῶς καὶ ἀνά μέρος υἱὸν τὸν, ὡς αὐτοὶ φασιν, ἀναληφθέντα ἄνθρωπον. ἡμεῖς γὰρ οὐχ οὕτως φαμέν, οὐδὲ οὕτως πιστεύομεν, ἀλλ' ὅτι Θεός ὢν ὁ Λόγος γέγονεν σὰρξ τουτέστιν ἄνθρωπος, οὐκ ἀποβαλὼν τὸ εἶναι Θεός, ἀλλὰ καὶ μεμενηκῶς ὅπερ ἦν ἀτρέπτως καὶ ἀναλλοιώτως, καὶ μετεσχηκῶς σαρκὸς καὶ 587 αἵματος κατὰ τὰς γραφάς· τὴν δὲ γε ἐνωθεῖσαν αὐτῷ καὶ ἰδίαν αὐτοῦ γενομένην σάρκα

ἐψυχῶσθαί φαμεν ψυχῆ νοερᾷ.

Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι οὐκ ἀνελήφθη μετὰ τῆς ἐνωθείσης αὐτῷ σαρκὸς, ἐν ᾧ καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι τὸ ἀναληφθὲν σῶμα τῆ ἀγία Τριάδι συγκέκραται.

ΕΠΙΛΥΣΙΣ. Ὅτι δὲ καὶ ἀνελήφθη μετὰ τῆς ἐνωθείσης αὐτῷ σαρκὸς πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις; τὸν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἐγηγεμένον, αὐτὸν δηλονότι καθὸ νοεῖται καὶ πέφηνεν ἄνθρωπος, κεκάθικεν ὁ Πατὴρ "ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς ὑψηλοῖς," "ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνά"μεως καὶ κυριότητος καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου" ἤξει δὲ οὕτω κατὰ καιροῦς. καὶ ἀρκέσει πρὸς τοῦτο τῶν ἀγίων ἀγγέλων ἢ φωνὴ τοῖς θεωμένοις αὐτὸν ἀναβαίνοντα μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, ἀναφανδὸν εἰρηκότων "Οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν, οὕτως ἐλεύσεται ὄν τρόπον "ἐθεάσασθε πορευόμενον αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανόν." εἰ μὲν οὖν οἱ τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ γεγονότες θεωροὶ, γυμνὸν τῆς σαρκὸς τὸν Λόγον τεθέανται, οὕτως αὐτὸν καὶ ἤξειν ὑπονοεῖτωσάν τινες· εἰ δὲ πεπληροφόρηκε τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, τὸ ψηλαφητὸν αὐτοῖς δείξας σῶμα, καὶ οὕτως ἀνελήφθη· οὕτω πάλιν ἐλεύσεται, καὶ οὐκ ἂν διαψεύσαιτο τῶν ἀγίων πνευμάτων ὁ ἐπ' αὐτῷ λόγος. 588 Ἀλλὰ μὴδὲ ἐκεῖνο τινες φανταζέσθωσαν κακῶς, μήτε μὴν ὑπονοεῖτωσαν, ὅτι τὸ ἐνωθὲν τῷ Λόγῳ σῶμα τῆς ἀγίας Τριάδος συγκέκραται φύσει. ἀμήχανον γὰρ τὴν ἀπόρρητον ἐκείνην καὶ ὑπερφυᾶ καὶ παντὸς ἐπέκεινα καὶ νοῦ καὶ λόγου νοουμένην οὐσίαν, προσθήκην τινὰ καὶ μάλιστα τὴν ἕξωθεν καὶ ἐτέρας φύσεως δύνασθαι λαβεῖν. ἔστι γὰρ ἐν τοῖς καθ' ἑαυτὴν παντελεία, καὶ οὔτε μείωσιν ἐπιδέχεται τινα, διὰ τὸ ἀτρέπτως καὶ ἀναλλοιώτως ἔχειν αἰεὶ, οὔτε μὴν ὡς ἔφην προσθήκης ἂν δέοιτό τις. περιττολογοῦσι τοίνυν οἱ ἐκ πολλῆς ἀμαθίας κατὰ σύγκρασιν ἤγουν συνουσίωσιν ἐν τῇ φύσει τῆς ἀγίας Τριάδος χωρῆσαι τὸ σῶμα λέγοντες. διακείμεθα γὰρ οὐχ οὕτως ἡμεῖς, ἀλλ' ὀρθὴν ἔχομεν περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ τὴν δόξαν. ἐνανθρωπήσαι γὰρ φαμεν αὐτὸν τὸν Μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον, οὐκ εἰς σάρκα τὴν ἰδίαν μεταποιήσαντα φύσιν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀγίας παρθένου λαβόντα αὐτήν, ἤξοντά τε σὺν αὐτῇ, πλὴν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς μετὰ τῶν ἀγίων ἀγγέλων.

Πῶς χρή νοεῖσθαι τὸ Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο.

ΕΠΙΛΥΣΙΣ. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς μανθάνω, προσποιοῦνται τινες ἐρωτᾶν τὸ τί ἂν εἴη ἢ κατὰ τίνα νοεῖται τρόπον τὸ Ὁ λόγος σὰρξ 589 ἐγένετο, πάλιν ἀναγκαίως ἐκεῖνό φαμεν Ἔθος τῆς θεοπνεύστῳ γραφῆ καὶ ἀπὸ μόνης σαρκὸς ὀνομάζειν ἔσθ' ὅτε τὸν ἄνθρωπον. καὶ γοῦν ἐν προφήταις ἐπηγγείλατο Θεὸς ἐκχεῖν τὸ ἑαυτοῦ πνεῦμα ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, εἴρηται δὲ πάλιν ὅτι "Ὁψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ." καὶ οὐ δήπου φαμὲν ὡς ἐπὶ μόνην τὴν σάρκα τὸ θεῖον ἐκχεῖται πνεῦμα, ἀλλ' οὐδὲ ὅτι μόνη ἢ σὰρξ τὴν σωτηρίαν τεθέεται τὴν διὰ Χριστοῦ· ἀλλ' ἐπ' ἀνθρώπους ἐξεχύθη τὸ πνεῦμα, καὶ αὐτοὶ τεθέανται τὴν σωτηρίαν. ὅταν τοίνυν ὁ εὐαγγελιστὴς λέγῃ "Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο," οὐκ εἰς σάρκα μεταπεποιῆσθαι διδάσκει τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον· ἄτρεπτος γὰρ ἔστιν ὡς ἔξ ἀτρέπτου Πατρός· ἀλλ' ὅτι σάρκα ἐψυχωμένην νοερῶς ἰδίαν ποιησάμενος, παραδόξως προῆλθεν ἄνθρωπος παρὰ τῆς ἀγίας παρθένου, ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἄνθρωπος ὢν πρότερον

τεθεοποιήται μᾶλλον, ἀλλὰ Θεὸς ὢν φύσει, πέφηνεν ἄνθρωπος.

Πρὸς τοὺς ζητοῦντας, εἰ προσέθηκέ τι τῇ τοῦ ἀνθρώπου φύσει παραγενόμενος ὁ Χριστὸς ἐν σαρκί· καὶ πῶς κατ' εἰκόνα Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος.

ΕΠΙΛΥΣΙΣ. Ὅτι δὲ παντὸς ἀγαθοῦ πρόξενος τῇ τοῦ ἀνθρώπου γέγονε φύσει παραγενόμενος ἄνθρωπος ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, τίς ὁ μὴ φάναι τολμῶν; ἢ τίς καταρνήσεται, καὶ ἀνόνητον ἡμῖν γενέσθαι φήσει τὴν εἰς τόνδε τὸν κόσμον 590 ἀποστολὴν αὐτοῦ; γέγονε μὲν γὰρ κατ' εἰκόνα τὴν πρὸς αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος ἐν ἀρχαῖς, καὶ ἦν ἡ φύσις ἐπιτηδεῖως ἔχουσα πρὸς ἀνάληψιν παντὸς ἀγαθοῦ καὶ εἰς κατόρθωσιν ἀρετῆς. ἔκτισε γὰρ ἡμᾶς "ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς," ὡς γοῦν ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος. ἀλλ' ἠφάνισε τῆς θεοειδοῦς εἰκόνας τὸ κάλλος ἢ ἁμαρτία, καὶ ῥυποῦ μεστὸν ἀπέφηνεν ὁ σατανᾶς τὸ λαμπρὸν τῆς ἀνθρωπότητος πρόσωπον· ἀλλ' ἐπέφανεν ὁ ἀνακαινιστῆς, ὁ ἀναμορφῶν εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς τὸ ἡδικημένον καὶ πάλιν ἡμᾶς εἰς τὴν ἑαυτοῦ μεταπλάττων εἰκόνα, ὥστε τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως ἐμπρέπειν ἡμῖν τοὺς χαρακτῆρας δι' ἀγιασμοῦ καὶ δικαιοσύνης καὶ τῆς κατ' ἀρετὴν εὐζωΐας. αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ θύρα καὶ ἡ ὁδὸς, δι' ἧς πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀρίστων εἰσελάσαι δεδυνήμεθα, καὶ ὀρθὰς ποιήσασθαι τροχιάς· ὥστε ἐν ἡμῖν μὲν τοῖς ἐν Χριστῶ τὸ τῆς ἀρίστης εἰκόνας ἐκφαίνεται κάλλος, οἱ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ἠνδραγαθήσαμεν. ἐν δέ γε τῷ πρωτοπλάστῳ πᾶσα μὲν ἐπιτηδειότης ἦν, ἀποφέρουσα δύναμιν πρὸς ἀνάληψιν ἀρετῆς, οὐ πάντως δὲ καὶ ἐνέργεια. τοιγαροῦν καὶ αὐτὸς ἔφη Χριστὸς περὶ ἡμῶν, ἦτοι τῶν ἰδίων προβάτων "Ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ περιττὸν ἔχωσιν." ἀποδέδοται μὲν γὰρ τῇ ἀνθρώπου φύσει τὸ ἐν Ἀδὰμ ἐν ἀρχῇ, τουτέστιν ὁ ἀγιασμός· τὸ δὲ περιττὸν, ὥστε οἶμαι, φησὶ, τὸ κατ' ἐνέργειαν ὀραῖσθαι σεπτοῦς, καὶ δι' αὐτῶν τῶν κατορθωμάτων καταφαιδρύνεσθαι.

591 Ὅτι διὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς ἐνεργεῖ τὰς θεοσημίας Θεὸς ὢν ὁ Λόγος.

ΕΠΙΛΥΣΙΣ. Ἄνθρωπον δὲ γενέσθαι φαμέν τὸν Μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον, οὐχ ἵνα τὸ εἶναι Θεὸς ἀποβάλλῃ, ἀλλ' οὐδ' ἵνα γυμνὸς νοῆται Λόγος, ἐνανθρωπήσας δὲ μᾶλλον, καὶ ἴδιον ποιησάμενος σῶμα τὸ ἐκ τῆς ἀγίας καὶ θεοτόκου παρθένου. οὐκοῦν ὁ Χριστὸν ὀνομάζων, οὔτε Λόγον σημαίνει γυμνόν, οὔτε ἄνθρωπον κοινόν, ἢ ὡς ἓνα τῶν καθ' ἡμᾶς· ἐνανθρωπήσαντα δὲ ὡς ἔφην τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρός Λόγον, καὶ κεχρισμένον εἰς ἀποστολήν. οὐ γὰρ ἄνθρωπος ἐθεοποιήθη, καθά φασί τινες, ἐνωθεὶς τῷ Λόγῳ, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Λόγος σάρκα λαβὼν καὶ γενόμενος ἄνθρωπος μεμένηκε καὶ οὕτω Θεός. Ὅταν οὖν ἐργάζεται τὰς θεοσημίας, μὴ διορίσας ἀνά μέρος τῆς ἀγίας αὐτοῦ σαρκὸς τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον αὐτῷ κατὰ μόνας τὴν ἐπὶ τοῖς τελουμένοις ἀνάψης δύναμιν· νόει δὲ μᾶλλον εὐσεβῶς ὅτι γενόμενος ἄνθρωπος ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ σαρκὸς ἐνήργει πολλάκις, ὡς ἰδίαν ἔχων αὐτήν, οὐ κατὰ σύγχυσιν ἢ φυρμόν. καὶ ὡσπερ ἔστιν ἐπὶ ἀνθρώπου τεχνίτου νοεῖν τέκτονος τυχῶν ἢ σιδηρέως, ὅτι ποιεῖ τὰ ἔργα μετὰ τοῦ ἰδίου σώματος ἢ ψυχῆ· καὶ οὐκ ἂν τις εἴποι ψυχῆς ἔργα μόνης εἶναι, εἰ καὶ αὐτὴ κινεῖ πρὸς ἔργα τὸ σῶμα, ἀλλὰ τοῦ συναμφοτέρου· 592 οὕτω νόει καὶ ἐπὶ Χριστοῦ. πρὸ μὲν γὰρ τῆς ἐνανθρωπήσεως γυμνὸς ὢν ἔτι καὶ καθ' ἑαυτὸν ὁ Λόγος εἰργάζετο τὰ θεοπρεπῆ, γεγονὼς δὲ ἄνθρωπος, ἐνήργει καὶ διὰ τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς, ὡς ἔφην. οὕτως ἤψατο τῶν τυφλῶν, ἤγειρε δὲ καὶ τὸν τῆς χήρας υἱὸν πάλιν ἐκτείνας τὴν χεῖρα καὶ ἀψάμενος τῆς σοροῦ· οὕτω πτύσας καὶ ποιήσας πηλὸν ἔχρισε τοὺς ὀφθαλμοὺς

6

τοῦ ἐκ γεννητῆς τυφλοῦ. Εἰ δὲ καὶ διῆγε πνευματικῶς, ἐννόει πάλιν, ὅτι τὰ καθ' ἡμᾶς ἀναβιβάζων εἰς πνευματικὴν πολιτείαν, αὐτὸς ἤρξατο τοῦ πράγματος ἀνθρωπίνως, ἵνα ὁδὸς καὶ ἀρχὴ γένηται τῇ ἀνθρώπου φύσει πρὸς τὸ δύνασθαι διαζῆν, οὐκέτι σαρκικῶς καὶ φιληδόνως, ἀγίως δὲ μᾶλλον καὶ πνευματικῶς. ἀρχὴ γὰρ ἡμῖν παντὸς γέγονεν ἀγαθοῦ, καὶ διὰ τοῦτο πέφηνεν ἄνθρωπος, ἵνα τῆς ἐν Ἀδὰμ ἀσθενείας ἐλευθερώσας τὴν ἡμῶν φύσιν, ὡς ἐν ἑαυτῷ καὶ πρώτῳ δείξει πνευματικὴν.

Ὅμοίως πῶς κατ' εἰκόνα Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος.

ΕΠΙΛΥΣΙΣ. Ἐπειδὴ δὲ φασὶ καὶ ἑτέρους ζητεῖν, πῶς δὴ κατ' εἰκόνα Θεοῦ προσήκει νοεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον, εἰτά τινες ἀσυνέτως κομιδῇ τὴν τοῦ σώματος εἰκόνα, καὶ τὸ ὀρώμενον εἶδος αὐτό 593 φασὶν καὶ οὐχ ἕτερον εἶναι τὴν πρὸς Θεὸν ὁμοίωσιν· δεῖν ὡήθην εἰπεῖν, ὅτι πεπλάνηται, καὶ τῆς ἀληθείας ἀφιλοθεάμονα τὴν διάνοιαν ἔχουσι. τοῦ γὰρ Σωτῆρος ἐναργῶς λέγοντος "Πνεῦμα ὁ Θεός," αὐτοὶ σωματοειδῆ εἶναι φασὶν τὴν θείαν φύσιν, καὶ ἐν χαρακτῆρι τοιοῦτῳ ἐν ᾧ καὶ ἡμεῖς ἐσμέν. ἄρ' οὖν σῶμα καὶ αὐτὸς, καὶ οὐκ ἔτι πνεῦμα νοεῖται; ἀκολουθεῖ γὰρ πάντως τὰ εἶδη τοῖς σώμασιν. ἐπειδὴ δὲ πνεῦμά ἐστιν ὁ Θεός, ἀνείδεός που πάντως ἐστὶ, καὶ τύπου καὶ σχήματος καὶ περιγραφῆς ἐπέκεινα ἀπάσης. μεμορφώμεθα δὲ πρὸς αὐτὸν κατὰ πρῶτον μὲν καὶ κυριώτατον τρόπον, ὅσον ἂν νοοῖτο, κατ' ἀρετὴν καὶ ἀγιασμόν. ἅγιον γὰρ τὸ θεῖον, καὶ ἀρετῆς ἀπάσης πηγὴ καὶ ἀρχὴ καὶ γένεσις. ὅτι δὲ πρέποι ἂν οὕτω νοεῖσθαι μᾶλλον τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον, διδάξει καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος τοῖς ἐν Γαλατίᾳ λέγων "Τεκνία οὐς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ "μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν." μορφοῦται μὲν γὰρ ἐν ἡμῖν δι' ἀγιασμοῦ τοῦ διὰ Πνεύματος, διὰ κλήσεως τῆς ἐν πίστει τῇ εἰς αὐτόν· ἐν δὲ γε τοῖς παραβαίνουσι τὴν πίστιν, οὐκ ἐκλάμπουσι οἱ χαρακτῆρες ὑγιῶς. διὰ τοῦτο χρήζουσι ἐτέρας ὠδίνος πνευματικῆς καὶ ἀναγεννήσεως νοητῆς, ἵν' ἐναστράψαντος αὐτοῖς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δι' ἀγιασμοῦ τὴν θείαν εἰκόνα, πάλιν ἀναμορφωθεῖεν εἰς Χριστόν. Οὐκ ἀπίθανον δὲ καὶ κατὰ τὸ ἀρχικὸν τὴν ὁμοίωσιν τὴν πρὸς Θεὸν ἐνεῖναι λέγειν τῷ ἀνθρώπῳ. δέδοται γὰρ 594 αὐτῷ τὸ ἄρχειν ἀπάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ δεύτερος οὗτος τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμοιώσεως λόγος. εἰ δὲ ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου σώματος φύσει τε καὶ εἶδει κείμενον ἦν τὸ πεπλάσθαι ἢ τὸ πεποιῆσθαι κατ' εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ, πῶς ἦν δύνασθαι τινὰς ἀπολλύειν αὐτό; ἀποβεβλήκαμεν γὰρ οὐδὲν τῶν ἐνότων οὐσιωδῶς. ἐπειδὴ δὲ ἡμᾶς ὁ ἀγιασμός καὶ ἡ δικαιοσύνη διαμορφοῖ πρὸς Θεὸν, τοὺς μηκέτι ζήσαντας κατ' ἀρετὴν καὶ ὡς ἐν ἀγιασμῷ, φαμέν ἀποβαλεῖν τὸ οὕτω σεπτὸν καὶ ἐξαιρετὸν κάλλος. διὸ καὶ ἀναλαμβάνεται πάλιν δι' ἀγιασμοῦ καὶ ἀρετῆς καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ζωῆς. εἰ δὲ οἴονταί τινες ἐκ πολλῆς ἄγαν ἐλαφρίας ἀνθρωποειδῆ τὴν θείαν εἶναι φύσιν, πῶς Ἰουδαίοις ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός "Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὔτε φωνὴν αὐτοῦ "ἀκηκόατε πώποτε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἐώρακατε;" εἰ γὰρ ἦν, ὡς ἔφην, ἀνθρωποειδῆς, πῶς οὐ τεθέανται οὐκ Ἰουδαῖοι μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι τὸ εἶδος αὐτοῦ;

595 Ὅτι τὴν εὐχαριστίαν ἐν μόναις χρῆταις καθολικαῖς ἐκκλησίαις ἐκτελεῖσθαι.

ΕΠΙΛΥΣΙΣ. Τὸ δὲ γε δῶρον, ἦτοι τὴν προσφορὰν ἦν τελοῦμεν μυστικῶς, ἐν ἀγίαις ἐκκλησίαις ταῖς τῶν ὀρθοδόξων χρῆ προσφέρεσθαι μόναις, καὶ οὐχ ἐτέρωθί που. ἢ οἱ

τοῦτο δρῶντες παρανομοῦσιν ἐμφανῶς. καὶ τοῦτο ἔστιν ἰδεῖν ἐκ τῶν ἱερῶν γραμμάτων. ἐκέλευε γὰρ ὁ νόμος θύεσθαι τὸ πρόβατον κατὰ τὴν ἡμέραν ἥτοι τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα, καὶ ἦν εἰς τύπον Χριστοῦ· ἀλλ' "ἐν οἰκίᾳ μιᾷ βρωθήσεται, φησὶ, καὶ οὐκ "ἐξοίσετε τῶν κρεῶν αὐτοῦ ἕξω." ἕξω τοίνυν ἐκφέρουσι τὸ δῶρον, οἳ μὴ ἐν τῇ μιᾷ καὶ καθολικῇ οἰκίᾳ τοῦ Χριστοῦ, τουτέστι, τῇ Ἐκκλησίᾳ, τελοῦντες αὐτό· καὶ δι' ἑτέρου δὲ νόμου τοιοῦτόν τι σημαίνεται. γέγραπται γὰρ πάλιν "Καὶ "ὅς ἐὰν θύσῃ μόσχον ἢ πρόβατον ἐν τῇ παρεμβολῇ, καὶ "ἐπὶ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς μὴ ἐνέγκῃ, ἐξολοθρευθήσεται ἢ "ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς." οὐκοῦν οἳ ἕξω θύοντες τῆς σκηνῆς, εἶεν ἂν οὐχ ἕτεροί τινες παρὰ τοὺς αἰρετικούς, καὶ ὄλεθρος αὐτοῖς ἐπήρτηται τοῖς τοῦτο τολμῶσι δρᾶν. πιστεύομεν τοίνυν τὰς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις δωροφορίας καὶ ἀγιάζεσθαι καὶ εὐλογεῖσθαι καὶ τελειοῦσθαι παρὰ Χριστοῦ.

596 Ὅτι τὰς σαρκικὰς ἡδονὰς εἶτουν φυσικὰς κολοβῶσαι δυνάμεθα, ἐκκόψαι δὲ παντελῶς οὐκέτι.

ΕΠΙΛΥΣΙΣ. Δοκεῖ τισιν ὁ πάνσοφος Παῦλος δυσχερῆ τινα λέγειν, ἥτοι δυσνόητα, κατὰ τὴν τῶν ἀγίων ἀποστόλων φωνήν. ὅτι δὲ σοφίας τῆς ἄνωθεν μεμέστωται ταῦτα, οὐκ ἔστιν ἀμφιβαλεῖν, λαλεῖ γὰρ ἐν αὐτῷ Χριστός. ἔφη τοίνυν "ὅτι "συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἕσω ἄνθρωπον, "βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ "νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας," καὶ πάλιν "Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ "τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; χάρις δὲ τῷ Θεῷ διὰ "Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν." καταστρατεύεται μὲν γὰρ τοῦ νοῦ βλέποντος εἰς ἐγκράτειαν διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον τὸ κίνημα τῆς σαρκός, καὶ ταῖς εἰς ἀγνεῖαν ὁρμαῖς ἀντιτάττεται καὶ ἀντεξάγει δεινῶς. ἀλλ' οἳ νήψει χρώμενοι τῇ πρεπούσῃ τοῖς Θεὸν σεβομένοις, ἐπιτιμῶσι τῷ κινήματι τῆς σαρκός, καὶ τὸ τῆς ἁμαρτίας ἀπαμβλύνουσι κέντρον ἀσκήσεσι καὶ πόνοις καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπιεικείαις χρώμενοι. ὥστε ἀποριζῶσαι μὲν τῆς σαρκός τὴν ἔμφυτον αὐτῆς ἐπιθυμίαν οὐκ ἔνεστι· νήψει δὲ, ὡς ἔφη, οὐκ ἔαν καταθρασύνεσθαι τοῦ νοῦ, δυνατὸν, μάλισθ' ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος ὁ 597 Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ ἀγριαίνοντα τῆς ἁμαρτίας τὸν νόμον τὸν ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν οὐκ ἔτι νεανιεύεσθαι συγκεχώρηκε καθ' ἡμῶν. καὶ τοῦτο διδάξει σαφῶς ὁ πανάριστος Παῦλος γράφων "Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν "ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας "ἐν ὁμοιώματι σαρκός ἁμαρτίας καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε "τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου "πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ "κατὰ πνεῦμα." περισσόμεθα τοίνυν τῶν ἐμφύτων κινήματων οὐκ εἰς ἅπαν, οὐδὲ ὀλοτελῶς· τετήρηται γὰρ τοῦτο τῇ παμμακαρίᾳ ζωῇ τῇ ἔσεσθαι προσδοκωμένη κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα· δυνάμεθα δὲ κατανδραϊζέσθαι, καὶ ἐπιπλήττειν τοῖς τῆς σαρκός κινήμασι, Θεοῦ συμπράττοντος, καὶ τὴν ἐξ ὕψους ἡμῖν χορηγοῦντος δύναμιν. καὶ ἀδροτέρα μὲν ἐστὶν ἐν τοῖς ῥαθυμοῦσιν ἢ ἐπιθυμία, καὶ οἷον κατεξουσιάζουσα τῆς αὐτῶν καρδίας· ἀδρανῆς δὲ καὶ ῥαδίως ἐπιτιμωμένη καὶ ἐκπεμπομένη τοῦ νοῦ ἐν τοῖς τὸν θεῖον ἔχουσι φόβον. γέγραπται γὰρ ὅτι "ὁ φόβος Κυρίου ἀγνός," τουτέστιν, ἀγνοποιός.

Πρὸς τοὺς λέγοντας Εἰ ἐνεδέχето ἁμαρτῆσαι Χριστὸν φορέσαντα τὴν ὁμοίωσιν τοῦ Ἀδάμ διὰ τὴν σάρκα.

ΕΠΙΛΥΣΙΣ. Ἀσύνετοι δὲ παντελῶς οἱ καὶ αὐτὸν πλημμελῆσαι τὸν 598 Χριστὸν δύνασθαι οὐκ οἶδ' ὅπως ὑποτοπήσαντες, διὰ τὸ ἐν εἴδει γενέσθαι τῷ καθ' ἡμᾶς οἰκονομικῶς καὶ μορφὴν δούλου λαβεῖν καὶ συναναστραφῆναι τοῖς ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις. εἰ μὲν γὰρ ἀπέστη τοῦ εἶναι ὃ ἦν, εἰ μεταπεφοίτηκεν ἐκ τοῦ εἶναι Θεὸς εἰς τὸ καθ' ἡμᾶς εἶναι μόνον, ζητεῖωσαν ἐν αὐτῷ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας τὰ ἐγκλήματα. εἰ δὲ πεφόρεκε διὰ τοῦτο τὴν ἀνθρώπου φύσιν, ἴν' ὡς ἐν Ἀδὰμ ἀσθενήσασαν ἐν αὐτῷ δεῖξῃ δυνατωτάτην καὶ ἀμαρτίας κρείττονα, τί περιεργάζονται μάτην ὃ εὐρεῖν οὐ δύνανται; πῶς δὲ ἐπελάθοντο λέγοντος αὐτοῦ "Ἐρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ εὐρήσει οὐδέν." κατηγορεῖ μὲν γὰρ ὁ τῆς ἀμαρτίας εὐρετῆς πάσης σαρκός· ἀλλ' ἦν ἄπρακτος ἐν Χριστῷ τῆς ἐκείνου σκαιότητος ἢ περιεργία, ἠῦρηται γὰρ ὅλως οὐδέν ἐν αὐτῷ. καὶ γοῦν ἔφη πρὸς Ἰουδαίους "Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἀμαρτίας; εἰ ἀλήθειαν λέγω, "διὰ τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι;" ὡσπερ τοῖνυν κατεκρίθημεν ἐν Ἀδὰμ διὰ τὴν παρακοὴν καὶ τῆς θείας ἐντολῆς τὴν παράβασιν, οὕτως ἐν Χριστῷ δεδικαιώμεθα διὰ τὸ ἀπλημμελὲς ὀλοτρόπως καὶ τὴν εἰς ἅπαν καὶ ἀνώμητον ὑπακοήν. καὶ τὸ καύχημα τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ἐν τούτῳ γέγονε. πέφρακται γοῦν ἡ ἀρὰ, καὶ τὸ τῆς ἀμαρτίας ἐμπέφρακται στόμα, καὶ σὺν αὐτῷ τὸ τοῦ θανάτου κατηργήθη κράτος, 599 ὡσπερ οἰκεία ρίζη συναπομαρανθέν. εἰ γὰρ πρόξενος ἡμῖν ἀπάντων τῶν κακῶν ἢ ἀμαρτία γέγονεν, ἀναίρεσις ἔσται τῶν συμβεβηκότων ἢ ἐν Χριστῷ δικαίωσις, δι' ὑπακοῆς εἰσβαίνουσα, καὶ τὸ ἀνυπαίτιον ἔχουσα παντελῶς. ὥστε καὶ εἰ πεφόρεκεν ὡς φασι τὸν Ἀδὰμ, ἀλλ' οὐ κατ' ἐκείνον ἦν, τὸν ἐκ γῆς χοϊκόν, ἀλλ' ὡς ἐπουράνιος ἀσυγκρίτως ἀμείνων τοῦ χοϊκοῦ. καὶ τοῖς τῆς ἀναμαρτησίας ἐπαίνοις τὴν ἀνθρώπου φύσιν στεφανουμένην ἐν αὐτῷ θεωρῆσαι τις ἂν, ἐπιμαρτυρούσης αὐτῷ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, ὅτι "ἀμαρτίαν οὐκ ἔποίησεν οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ."

Πρὸς τοὺς λέγοντας Εἰ καὶ ἄγγελοι κατ' εἰκόνα Θεοῦ.

ΕΠΙΛΥΣΙΣ. Τὸ δὲ Κατ' εἰκόνα Θεοῦ διερμηνεύοντες ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, οὐ τὴν τοῦ σώματος εἰδέαν μεταμορφοῦσθαι πρὸς αὐτὸν ἐλέγομεν. ἀσώματον γὰρ αἴθρον τε καὶ ἀναφῆς τὸ θεῖον, καὶ ποσότητος ἐπέκεινα καὶ περιγραφῆς, εἶδους τε καὶ σχήματος. ἐφαρμόζοντες δὲ τῷ ἀνθρώπῳ τὸν θεῖον ἐξεικονισμόν, ἐλέγομεν ὅτι κατὰ τὴν τῶν ἡθῶν ἦτοι τῶν τρόπων ποιότητα, καὶ κατ' εἶδος τὸ πνευματικόν, ὃ διὰ τῆς τῶν ἀρετῶν εὐειδίας ἐκφαίνεται, πεποιῆσθαι φαμεν καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ τοῦ δημιουργοῦ. ἐν παντὶ γὰρ καλῷ τὸ θεῖον, καὶ ἀπάσης ἀρετῆς αὐτοπηγὴ καὶ ρίζα γαί γενεσις, ἥκει δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς ἐκείθεν τὰ ἀγαθὰ. εἰ τοῖνυν κατὰ γε τὴν ἐξ ἀρετῶν εἰδέαν 600 διαμορφούμεθα πρὸς Θεόν, ἔνεστι δὲ τοῦτο καὶ τοῖς ἀγίοις ἀγγέλοις καὶ ἀσυγκρίτως ὑπὲρ ἡμᾶς· οὐκ ἀμήχανον ἐννοεῖν ὅτι καὶ πᾶσα κτίσις λογικὴ δι' ἁγιασμοῦ καὶ δικαιοσύνης καὶ διὰ πάσης ἀρετῆς μορφοῦται πρὸς Θεόν. εἰ γὰρ ἡμῖν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἐμπρέπει τὸ θεῖον τε καὶ ὑπερκόσμιον κάλλος, πῶς οὐ μᾶλλον ταῖς ἄνω δυνάμεσι λογικαῖς, αἷς ἐπαναπαύεται ὁ Θεός; διὰ γὰρ τοῦτο καὶ θρόνον αὐτοῦ τὸν οὐρανὸν ὀνομάζουσιν αἱ θεῖαι γραφαί.

Πρὸς τοὺς λέγοντας Πῶς ἀσώματοι ὄντες οἱ δαίμονες ἐμίχθησαν γυναιξίν;

ΕΠΙΛΥΣΙΣ. Ἐπειδὴ δὲ φασι τινὰς λέγειν Πῶς ἀσώματοι ὄντες οἱ πονηροὶ δαίμονες κεκοινωνήκασιν γυναιξίν, αἱ δὲ ἐγέννων αὐτοῖς τοὺς γίγαντας· ἀναγκαῖον καὶ

πρὸς τοῦτο ἡμᾶς ἐπιτροχάδην εἰπεῖν, οὐ τῷ μήκει τῶν διηγημάτων συνεκτεινομένους, ἀλλ' ὡς ἐν ἐπιτομῇ τὴν τοῦ πράγματος διάνοιαν ἐμφανίζοντας. φασὶ τοίνυν κατὰ τοὺς ἄνωθεν ἔτι καιροὺς ἤτοι χρόνους διηρῆσθαι, τοὺς τε ἀπὸ τοῦ Καῖν γεγονότας φημί καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ Ἐνῶς, ὃς διὰ τὴν πολλὴν ἄγαν δικαιοσύνην ὠνόμασται παρὰ τοῖς τὸ τηνικάδε Θεός· "ἤλπισε γὰρ ἐπικαλεῖσθαι, "φησὶ, τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ." ἀλλ' οἱ μὲν ἀπὸ Ἐνῶς γεγονότες, ἐπιμεληταὶ δικαιοσύνης καὶ ἀπάσης 601 ἀγαθουργίας, ἔθεσιν ἐπόμενοι τοῖς τοῦ πατρός· οἱ γεμῆν ὑπὸ τοῦ Καῖν θρασεῖς καὶ ἐπάρατοι καὶ πᾶν εἶδος φαυλότητος ἐτοίμως ἐπιτηδεύοντες, ἦν γὰρ αὐτοῖς τοιοῦτος καὶ ὁ πατήρ. ἕως μὲν οὖν ἦσαν ἀλλήλοις ἄμικτα τὰ γένη, διεσώζετο παρὰ τοῖς ἀπὸ Ἐνῶς γεγονόσι τὸ ἐν ἀρίστη διαπρέπειν ζωῇ. ἐπειδὴ δὲ οἱ υἱοὶ, φησὶν, τοῦ ἐπικληθέντος θεοῦ, τουτέστι, τοῦ Ἐνῶς, τὰς ἐκ τοῦ Καῖν θυγατέρας τεθέανται, ἃς καὶ τῶν ἀνθρώπων θυγατέρας εἶπεν ἡ γραφή· εἶτα προσεφθάρησαν αὐταῖς, καὶ ἤττους γεγονάσιν αἰσχυρῶν ἐπιθυμιῶν, εἰς τὰ ἐκείνων ἦθη μετετρέπησαν. ὅθεν ἀγανακτήσας ὁ Θεὸς, παρεσκεύασε τὰς αἰρεθείσας παρ' αὐτῶν γυναῖκας δυσειδῆ τίκτειν τέρατα, οὓς καὶ ἐκάλουν γίγαντας, διὰ τὸ εἶδεχθῆς καὶ ἀπηνὲς τῶν τρόπων καὶ τὸ ἀνήμερον θράσος. καὶ γοῦν οἱ μετὰ τοὺς ἑβδομήκοντα γεγονότες ἐρμηνευταὶ τέσσαρες ἐκδιδόντες τὰ περὶ τὸν τόπον, οὐ γεγράφασι ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ ἰδόντες τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων· ἀλλ' ὁ μὲν Οἱ υἱοὶ τῶν δυναστευόντων, ὁ δὲ, υἱοὶ τῶν δυναστῶν. ἀσύνετον δὲ τὸ οἶεσθαι τοὺς ἀσωμάτους δαίμονας ἐνεργεῖν δύνασθαι τὰ σωματῶν, καὶ τὸ παρὰ φύσιν ἰδίαν ἐπιτελεῖν. οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων δύναται τὰ παρὰ φύσιν δρᾶν, ἀλλ' ἕκαστον ὡς γέγονεν οὕτω μένει, τάξιν ὀρίσαντος ἐκάστῳ Θεοῦ. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ πάντων γενεσιουργὸς καὶ τοῖς αὐτοῦ νεύμασιν ἕκαστον τῶν ὄντων ἐστὶν ὃ ἐστίν. ἰστέον δὲ πρὸς τούτῳ κάκεῖνο. ἔχει 602 μὲν γὰρ τινὰ τῶν ἀντιγράφων, ὅτι ἰδόντες οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων. παρεγγραφή δὲ ἐστὶν ἕξωθεν τιθεμένη· τὸ γὰρ ἀληθές ἐστιν Ἰδόντες οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων.